

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธศาสนา*

BUDDHIST ECONOMICS

เพ็ญศรี ปักกะสินง¹, อภินันท์ จันตะนี² และ สมเดช นามเกต³

Pensri Pukkasenung¹, Aphinant Chantane² and Somdet Namket³

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁻³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author's Email: Aphinant.cha@mcu.ac.th

แปลจากหนังสือ : เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธศาสนา

ผู้เขียน : อภินันท์ จันตะนี

ผู้แปล : อภินันท์ จันตะนี

สำนักพิมพ์ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีที่พิมพ์ : 2566

จำนวนหน้า : 294

ISBN : 978-616-603-114-0

บทนำ

บทวิจารณ์หนังสือ “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร.อภินันท์ จันตะนี พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2566 จำนวนหน้าหนังสือ 294 หน้า พิมพ์ที่สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหนังสือที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ แนวคิด หลักการและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์รวมทั้งหลักธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา อาทิ ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และ

* Received 24 May 2024; Revised 8 June 2024; Accepted 22 June 2024

พุทธศาสนา อุปสงค์ อุปทานและพฤติกรรมผู้บริโภค ทฤษฎีการผลิตและกำหนดราคาในตลาด การลงทุน การจ้างงานและรายได้ประชาชาติสถาบันการเงินและการค้าต่างประเทศ ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงและหลักมัชฌิมา การบริโภคด้วยปัญญาและอัตตภิณฑานุโยค การใช้หลักธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา รวมทั้งบูรณาการหลักพุทธธรรมกับความต้องการมนุษย์ ซึ่งในการแต่งท่านได้นำเสนอด้วยภาษาที่เรียบง่าย วิเคราะห์ และเรียบเรียงอย่างเป็นระบบ แสดงทัศนะและนำเสนอรูปแบบการหลอมรวมหลักพุทธธรรมเข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์อย่างสร้างสรรค์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอ้างอิงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เนื้อหาหนังสือเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธศาสนา

เนื้อหาหนังสือเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธศาสนามีทั้งหมด 9 บทประกอบด้วย ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และพุทธศาสนา อุปสงค์ อุปทาน และพฤติกรรมผู้บริโภค การผลิต การตลาด และกำหนดราคา การลงทุน การจ้างงานและรายได้ประชาชาติ สถาบันการเงิน และการค้าต่างประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักมัชฌิมา การบริโภคด้วยปัญญาและอัตตภิณฑานุโยค การใช้หลักธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา และการใช้พุทธปรัชญาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

บทที่ 1 ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และพุทธศาสนา ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนได้เสนอเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 กล่าวถึงความรู้พื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ประกอบด้วย ความหมายของเศรษฐศาสตร์ในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงระดับโลก ประวัติความเป็นมาของวิชาเศรษฐศาสตร์ทั้งในและต่างประเทศ ลักษณะของเศรษฐศาสตร์จุลภาคและมหภาค จุดมุ่งหมายของเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์และเศรษฐศาสตร์นโยบายที่นำไปวิเคราะห์เพื่อควบคุมสถานการณ์ทางเศรษฐกิจให้เป็นไปตามที่ต้องการ การแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่วนที่ 2 กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่กำเนิดเจ้าชายสิทธัตถะ จนออกบวช และตรัสรู้ อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนามีประโยชน์นับอนันต์ตั้งแต่อดีต

จนถึงปัจจุบัน พุทธศาสนิกชนใช้เป็นวิธีคิด วิธีมอง วิธีแก้ปัญหาด้วยสติและปัญญา ทำให้แก้ปัญหาได้ทุกกรณี ในส่วนท้ายบทผู้เขียนได้นำเสนอหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจศาสตร์คือ หลักมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ทำให้เกิดความสมดุลในชีวิต มีความพอดี พอประมาณ และนำเสนอรูปแบบเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม ว่าทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นไปล้วนเป็นผลมาจากเหตุปัจจัยเป็นไปตามกรรมนิยาม ทั้งกรรมดีที่เป็นกุศลและกรรมชั่วที่เป็นอกุศล อาทิ สมบัติ 4 และวิบัติ 4

บทที่ 2 อุปสงค์ อุปทานและพฤติกรรมผู้บริโภค ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนอธิบายถึง ความหมายของอุปสงค์ อุปทาน ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์ กฎของอุปสงค์ อุปทาน ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ อุปทาน และทฤษฎีพฤติกรรมของผู้บริโภค รวมถึงกฎต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้บริโภค อีกทั้งชี้ให้เห็นความสำคัญของอุปสงค์ อุปทานและพฤติกรรมผู้บริโภค ที่เป็นกลไกทำให้ราคาสินค้าและบริการขึ้นลง เป็นตัวขับเคลื่อนทำให้ราคาสินค้าเข้าสู่จุดดุลยภาพ หรือความพอใจทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย ในส่วนท้ายบทผู้เขียนได้แสดงความเห็นและเสนอรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างอุปทาน ผู้บริโภคและอุปสงค์ ไว้ว่า “การบริโภคของคนในสังคม มีความสัมพันธ์กับอุปสงค์และอุปทาน มีผลต่อเศรษฐกิจในชุมชนและประเทศ เป็นผลมาจากพฤติกรรมของผู้บริโภค” และแสดงความสัมพันธ์เป็นแผนภาพพร้อมทั้งแสดงรายละเอียดของ อุปสงค์/การซื้อ อุปทาน/การผลิต และปัจจัยเกื้อหนุนพฤติกรรมผู้บริโภค ไว้อย่างละเอียด โดยที่พฤติกรรมของผู้บริโภคเป็นความพอใจที่ผู้บริโภคได้รับสินค้าและบริการ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นการแสวงหาความพอใจสูงสุดของผู้บริโภคและทำให้เกิดดุลยภาพขึ้น

บทที่ 3 การผลิต การตลาดและกำหนดราคา ในบทนี้ผู้เขียนอธิบายถึงความหมายของการผลิต ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือฟังก์ชันการผลิต ทฤษฎีการผลิตตามกฎต่าง ๆ ความหมายของการตลาด ตลาดประเภทต่าง ๆ การกำหนดราคาในตลาดแข่งขันสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ การตัดสินใจเพื่อผลิตสินค้าการเกษตร และในส่วนท้ายบทผู้เขียนได้เสนอความเห็นและทัศนะถึงหลักการทฤษฎีและกฎของอุปสงค์ อุปทาน ทฤษฎีพฤติกรรมของผู้บริโภค รวมถึงการผลิต การตลาด และการกำหนดราคา ว่าเป็นไปตามเศรษฐกิจกระแสหลัก และ

วิเคราะห์แนวคิดและความเชื่อของนักเศรษฐศาสตร์กระแสรองเกี่ยวกับพฤติกรรมการตัดสินใจของมนุษย์และการมีปฏิริยาตอบสนองกับตลาดหรือสภาพเศรษฐกิจ ทำให้สรุปได้ว่าการยึดแนวทางเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก อาจไม่สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องหันมาพิจารณาตามแนวทางของเศรษฐศาสตร์กระแสรองคือพิจารณาเกี่ยวกับทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมเกี่ยวกับจิตวิทยาประกอบ เพื่อเป็นแนวทางในการผลิตสินค้าและบริการรวมทั้งคำนึงถึงสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของระดับราคาสินค้าและบริการ ที่เกิดจากแรงผลักดันของอุปสงค์และอุปทาน

บทที่ 4 การลงทุน การจ้างงานและรายได้ประชาชาติ สารส่วนต้นของบทนี้ผู้เขียนได้อธิบายความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหัวข้อต่างๆ ได้แก่ ความหมายของการลงทุน ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการลงทุน อาทิเช่น อัตราดอกเบี้ย กำไร ราคาสินค้าทุน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นโยบายของรัฐ ฟังก์ชันการลงทุน ทฤษฎีตัวทวีและทฤษฎีตัวเร่งที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรายได้ประชาชาติ ความหมายของกำลังแรงงาน การว่างงาน และสาเหตุของการว่างงาน ในรายละเอียดของเนื้อหาผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า รายได้ประชาชาติมีความสำคัญถือว่าเป็นเครื่องมือวัดและวิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศว่ามีความเจริญรุ่งเรืองหรือตกต่ำซึ่งมีผลมาจากการลงทุนและการจ้างงาน โดยที่รายได้ประชาชาติจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการลงทุนและการจ้างงาน เพราะการลงทุนเพื่อผลิตสินค้าและบริการทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นเมื่อบุคคลมีงานทำก็ทำให้มีรายได้เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดการหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจและส่งผลกระทบต่อรายได้ของรัฐบาลจากการเก็บภาษี ส่งผลกระทบต่อรายได้ของประชาชาติสูงขึ้นตามไปด้วย เมื่อรายได้ประชาชาติสูงแสดงถึงภาวะเศรษฐกิจในประเทศดีไปด้วย โดยรายได้ประชาชาติมาจากการนำรายได้ของประชาชนทุกคนที่ผลิตสินค้าและบริการมารวมกัน เป็นรายได้ทั้งภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคอื่น ๆ มาจากเงินเดือน ค่าบริการ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไรจากการดำเนินกิจการหรือประกอบการมารวมกันในรอบหนึ่งปี ซึ่งรายได้ประชาชาติสามารถแบ่งได้เป็น 8 ประเภทคือ ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้น ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด ผลิตภัณฑ์ประชาชาติสุทธิ รายได้ประชาชาติ รายได้ส่วนบุคคล รายได้บุคคลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และรายได้ต่อหัว

ในส่วนท้ายบทผู้เขียนได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับข้อบกพร่องของการคำนวณรายได้ประชาชาติไว้ว่ามีบางวิธีการที่ทำให้การคำนวณรายได้คลาดเคลื่อนเช่น ค่าเสื่อมราคา ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ผ่านตลาด และการนับซ้ำ

บทที่ 5 สถาบันการเงินและการค้าต่างประเทศ สาระสำคัญของบทนี้เริ่มต้นผู้เขียนกล่าวถึงพัฒนาการของการแลกเปลี่ยนในสังคมมนุษย์เริ่มจากการใช้ ชนสัตว์ ใบชา ยาสูบ มาเป็นทองคำ เงิน ดีบุก จนกระทั่งเป็นธนบัตร เหรียญ และเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นอธิบายถึงความสำคัญของสถาบันการเงินที่มีต่อระบบเศรษฐกิจว่าเป็นสถาบันระดมเงินออมและส่งต่อให้ผู้ที่ต้องการใช้เงิน เพื่อนำเงินไปดำเนินธุรกิจ เป็นการใช้จ่ายเงินโดยวิธีต่าง ๆ เช่น การให้สินเชื่อ ซื้อตราสาร เป็นต้น ทั้งนี้ในระบบเศรษฐกิจเงินถือเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่ออุปสงค์รวมของสินค้า ผลผลิต การจ้างงาน รายได้และราคา จึงมีนักเศรษฐศาสตร์ได้ตั้งทฤษฎีขึ้นจำนวนมากเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยดังกล่าว กับ การเปลี่ยนแปลงของระดับราคาสินค้า อาทิเช่น ทฤษฎีเงินยุคคลาสสิก ทฤษฎีการเงินยุคนีโอคลาสสิก และทฤษฎีการเงินแนวใหม่ของเคนส์ โดยสถาบันการเงินที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจได้แก่ ธนาคารต่าง ๆ เช่นธนาคารไทยพาณิชย์ ซึ่งมีหน้าที่ รับฝากเงิน การโอนเงินในรูปแบบต่าง ๆ ธนาคารกลางทำหน้าที่ควบคุมสถาบันการเงินโดยในประเทศไทยหมายถึงธนาคารแห่งประเทศไทย มีบทบาทหน้าที่สำคัญคือรักษาเสถียรภาพทางการเงิน กำกับดูแลสถาบันการเงิน เป็นที่ปรึกษาด้านนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล กำหนดนโยบายด้านการเงินและบริหารเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้กล่าวถึงความหมาย ความจำเป็น และสาเหตุที่เกิดการค้าระหว่างประเทศ ที่มีผลต่อดุลการค้าและดุลการชำระเงินและดุลบัญชีเดินสะพัด ในส่วนท้ายบทผู้เขียนได้แสดงความเห็นและทัศนะเกี่ยวกับบทบาทสำคัญของสถาบันการเงินในประเทศไทยว่าเป็นสถาบันที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจการเงินของประเทศ ดังนั้นการดูแลให้การดำเนินงานของสถาบันการเงินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีธรรมาภิบาลและบริหารความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายกับเงินฝากของประชาชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ

บทที่ 6 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักมัชฌิมา ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนอธิบายเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ร.9) ที่ดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ประกอบด้วยหลักสำคัญสามประการได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “อตฺตาทิ อตฺตโน นาโถ” คือให้อยู่โดยสามารถพึ่งพาตนเองได้ ดำเนินชีวิตโดยทางสายกลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา就是不สุดโต่งไปในทางหนึ่งทางใดในสองทาง ทั้งอตฺตกิลมณานุโยค ไม่ทำให้ ตนเองลำบากเกินไป และกามสุขลลิกานุโยค ไม่นำตนเองเข้าไปพัวพันในกามที่มีความสบายเกินควร โดยให้ดำเนินชีวิตการตามอริยมรรคมีองค์แปด หรือไตรสิกขา : ศีล สมาธิและปัญญา เพื่อความเป็นอยู่ที่ดี ในส่วนท้ายบทผู้เขียนได้เสนอรูปแบบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพุทธธรรมด้านมัชฌิมาปฏิปทา เป็นการหลอมรวมให้เป็นนวัตกรรมใหม่เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง ประกอบด้วยความพอประมาณ การมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในตนเอง มีศีล สมาธิ ปัญญา และมีความรอบรู้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมมนุษย์ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับยุคเทคโนโลยีดิจิทัล

บทที่ 7 การบริโภคด้วยปัญญาและอตฺตกิลมณานุโยค ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนอธิบายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรด้วยปัญญา ประกอบด้วยการอุปโภคด้วยปัญญาและการบริโภคด้วยปัญญา กล่าวคือ การอุปโภคด้วยปัญญาคือการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ โดยการปลูกฝังหรือสร้างจิตสำนึก ส่งเสริมและสนับสนุน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ให้ใช้ทรัพยากรเกิดประโยชน์สูงสุด เช่นการประหยัดเครื่องใช้ในบ้าน การใช้สิ่งของที่ยังสามารถใช้ได้ การซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุด การเลิกใช้พลังงานและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ส่วนการบริโภคด้วยปัญญา ควรบริโภคอาหารที่ส่งผลดีต่อสุขภาพเป็นสำคัญ ยึดหลักในการบริโภคคือให้คิดอย่างรอบด้านด้วยเหตุและผล มีโยนิโสมนสิการ บริโภคตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือให้มีความพอประมาณ มีความสมเหตุสมผล และมีภูมิคุ้มกัน เป็นไปตามทางสายกลางหรืออริยมรรคมีองค์ 8 คือมีสัมมาทิฐิ : มีความเห็นชอบในสิ่งที่จะใช้อย่างถูกต้อง ใช้ให้เกิดประโยชน์มุ่งคุณค่าแท้มากกว่า

คุณค่าเทียม มีสัมมาสังกัปปะ: มีความนึกคิดในทางที่ถูกต้องตามจริง คิดละเว้นจาก โลภะ โมหะ โทสะ มีสัมมาวาจา: พูดในสิ่งที่ถูกต้องไม่พูดเท็จ ส่อเสียด หยาบคาย เพื่อเจือรวมถึงไม่มีการโฆษณาชวนเชื่อเกินความเป็นจริง มีสัมมากัมมันตะ: กระทำโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีสัมมนาอาชีวะ: หาเลี้ยงชีพโดยสุจริต มีสัมมาวายามะ: เพียรพยายามหาเลี้ยงชีพด้วยความพอเพียง มีสัมมาสติ: มีสติในการเลือกบริโภคสิ่งที่เป็นประโยชน์ และมีสัมมาสมาธิ: มีจิตมั่นคงแน่วแน่ในการประกอบกิจการต่าง ๆ ให้สำเร็จส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม นอกจากนี้ผู้เขียนกล่าวถึงการบริโภคที่ไม่เกิดประโยชน์หรือที่เรียกว่า อัดตกิลมณฺเอยค คือการบริโภคที่ส่งผลทำให้ตนทรمان เจ็บปวด เป็นทุกข์ในภายหลังควรละเว้นเสีย ในส่วนท้ายบทได้เสนอรูปแบบการบริโภคด้วยปัญญา ประกอบด้วยอริยสังคี/มรรค และอัดตกิลมณฺเอยค และการใช้ทรัพยากรด้วยปัญญาคือมีความตระหนัก มีการส่งเสริม มีการสนับสนุน มีการประหยัด มีการปรับใช้ใหม่ มีการใช้ทดแทน ฟื้นฟูพลังงานและมีการต่อยอดสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

บทที่ 8 การใช้หลักธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนได้ยกหลักธรรมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจของคนไทยให้สามารถต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะการระบาดของโรคโควิดที่ผ่านมา และส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ทำให้คนไทยโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางต้องหาที่พึ่งทางใจ หลักธรรมที่ผู้เขียนนำเสนอได้แก่ สติปัฏฐานสี่ ซึ่งเป็นหลักที่ว่าด้วยการเจริญสติตั้งมั่นไว้ที่ กาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อนำสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน นอกจากนั้นผู้เขียนได้อธิบายถึงฌานและวิธีการเข้าฌานอย่างละเอียดเป็นขั้นตอน ตั้งแต่ฌาน 1 (ปฐมฌาน) จนถึง ฌาน 4 (จตุตถฌาน) เพื่อให้มีสติพิจารณาเห็นทุกสิ่งเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การปฏิบัติตามหลักอานาปานสติ คือมีสติอยู่กับลมหายใจเข้าออก การปฏิบัติอภิญญาเพื่อได้รับความรู้ที่ลุ่มลึกและมีปัญญาที่สูงยิ่ง และในส่วนท้ายของบทผู้เขียนได้เสนอความเห็นและรูปแบบการบูรณาการสติปัฏฐานสี่ การเข้าฌานและอภิญญาเพื่อพัฒนาปัญญาทั่วไปให้เป็นอริยบุคคล ตั้งแต่ โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดในอบายภูมิ

บทที่ 9 การใช้พุทธปรัชญาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ประเด็นหลักของการนำเสนอในบทนี้ ผู้เขียนได้กล่าวถึงหลักพุทธปรัชญาว่าเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) ในชีวิตจริงของมนุษย์โลก ที่มีกรรมเป็นของตนเอง อยู่ในวัฏจักร เวียนว่ายตายเกิด กล่าวคือการตายไม่ใช่ความสิ้นสุดของชีวิตเป็นเพียงการสลายนามรูป หากเกิดใหม่ก็จะยังได้รับวิบากกรรมที่กระทำไว้จนกว่าจะตัดกระแสแห่งวิบากกรรมคือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ซึ่งเมื่อตัดได้ก็จะบรรลุอมตธรรมเป็นที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ ทั้งนี้ระหว่างที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ก็ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดี ปฏิบัติตนเป็นไปตามวิถีแห่งความดี ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และปัญญาอย่างมั่นคงอยู่เสมอ สอดรับกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธปรัชญาหรือในทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อเน้นให้บุคคลมีความสำรวมอินทรีย์ (หู ตา จมูก ลิ้น กาย ใจ) ส่งผลต่อความมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่แข็งแรง เป็นผู้มียายุ วรรณะ สุขะ และพละ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีคุณภาพชีวิตที่ดีคือ มีสุขทั้งด้านร่างกายและจิตใจ อารมณ์ นอกจากนี้ผู้เขียนได้อธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับอริยบุคคล และรูปแบบการปฏิบัติให้บรรลุโสดาบัน และส่วนท้ายของบทผู้เขียนแสดงความเห็นและเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามหลักพุทธธรรม ลดละเลิกความโลภ โกรธ หลง มีสุขภาพกายใจที่แข็งแรง โดยหลอมรวมความรู้จากพุทธปรัชญา (ไตรสิกขา) หลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) และการปฏิบัติสู่อริยบุคคล (โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์) เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อความเป็นอยู่อย่างดีและมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงตลอดไป

บทวิจารณ์

จากเนื้อความในหนังสือเรื่อง “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร.อภินันท์ จันตะนี ทำให้พบจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่น

จุดเด่นของหนังสือเรื่อง “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” แยกเป็น 3 ส่วนดังนี้

- 1) เนื้อหา บรรยายด้วยภาษาเรียบง่าย เรียบเรียงอ่านเข้าใจง่าย เขียนจาก

ประสบการณ์ตรงของผู้เขียน สารหลักที่เป็นหัวใจสำคัญของหนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการดำรงชีพอยู่อย่างเป็นสุขของคนในสังคม คืออยู่อย่างไรให้มีความสุข อยู่ดีกินดีมีความสุข ซึ่งจะต้องเข้าใจถึงหลักของเศรษฐศาสตร์ควบคู่กับหลักทางพระพุทธศาสนาและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปประยุกต์ใช้และปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้อย่างพอเพียงและยั่งยืน โดยยึดแนวทางดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งมรรคหรือมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2557) ที่กล่าวถึงลักษณะของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธไว้ 2 ลักษณะคือ เศรษฐศาสตร์มัชฌิมา หรือเศรษฐศาสตร์สายกลาง เป็นการได้คุณภาพชีวิตมาโดยถูกต้องมี มัตตัญญูตา คือความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค และไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น ซึ่งในเนื้อหาผู้เขียนได้อธิบายและยกตัวอย่างประกอบ กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมานำเสนอ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้ ความเข้าใจในการบูรณาการเศรษฐศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์สมัยใหม่เข้ากับหลักพุทธธรรมได้เป็นอย่างดี แสดงถึงภูมิรู้ ของผู้เขียนที่มีความรู้ทั้งด้านเศรษฐศาสตร์และด้านพระพุทธศาสนาอย่าง ละเอียด รอบคอบ และลุ่มลึก อีกทั้งมีความสามารถในการจัดกระบวนการความคิดอย่างเป็นระบบ และมีเทคนิคที่ชวนให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ และอ่านจนจบเล่ม

2) **รูปแบบการนำเสนอ** การวางเนื้อหา หัวข้อหลัก หัวข้อรองเป็นลำดับชัดเจน และต่อเนื่อง ใช้ภาษาง่ายต่อการอ่านและการทำความเข้าใจ มีขนาดตัวหนังสือตัวใหญ่และชัดเจนทำให้อ่านง่าย ขนาดเล่มมี 294 หน้า มีเนื้อหาไม่มากเกินไปน่าอ่าน การออกแบบปกหน้าใช้ภาพพระพุทธรูป มีสีสันสดใสสวยงาม ส่วนปกหลังเป็นภาพกิจกรรมที่ผู้เขียนเป็นเจ้าของภาพสร้างบุญใหญ่โดยเป็นเจ้าของภาพสร้างสถูปเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ถวาย ณ วัดดอนสวรรค์ ตชด. จังหวัดหนองคาย ในส่วนของท้ายเล่มมีรายละเอียดประวัติของผู้เขียน ตั้งแต่ประวัติการศึกษา ประสบการณ์ทำงานบริหาร และผลงานทางวิชาการทั้งบทความวิจัย บทความวิชาการ ตำราและหนังสือ แสดงให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญของผู้เขียนและความมุ่งมั่นในการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์และด้านพระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์แก่สังคม ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในผลงานมากยิ่งขึ้น

3) การเสนอองค์ความรู้ใหม่ เป็นอีกจุดเด่นประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้คือในส่วนท้ายบททุกบท ผู้เขียนได้แสดงความเห็นแสดงทัศนะและเสนอรูปแบบจากการศึกษาในแต่ละหัวข้อ โดยหลอมรวมและบูรณาการต่อยอดองค์ความรู้ ให้ผู้อ่านเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่นำเสนอ ทำให้เกิดความเข้าใจในความหมายของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธชัดเจนยิ่งขึ้น และชี้แนวทางในการนำไปปรับใช้กับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้มีคุณภาพ ชีวิตที่ดียิ่งขึ้น แสดงถึงความรู้ ความสามารถของผู้เขียนที่สามารถศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ได้อย่างแตกฉาน ทำให้ได้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพ เป็นไปตามหลักเกณฑ์การเขียนผลงานทางวิชาการ ตามประกาศ ก.พ.อ. 2565 กล่าว คือ “มีการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ตามหลักวิชาการ มีการสำรวจ วรรณกรรมเพื่อสนับสนุน จนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ และนำความรู้มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และมีการแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจน ” (ราชกิจจานุเบกษา, 2565) จึงเป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ อีกเล่มหนึ่งที่มีคุณภาพ มีเนื้อหาที่ทรงคุณค่าทางปัญญา เหมาะสำหรับอ่านและศึกษาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักมัชฌิมาปฏิปทา รวมทั้งเป็นตัวอย่างหนังสือที่แสดงถึงการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์และสกัดองค์ความรู้จากรวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ นิสิตนักศึกษาหรือนักวิชาการ จึงควรนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการศึกษาค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ใหม่

จุดด้อย

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” มีดังนี้

1) เนื้อหาสาระ ในหนังสือเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธเล่มนี้อาจจะมีข้อมูลที่ไม่ทันกับ

เหตุการณ์ในบางประการ ในรายละเอียดที่ควรเพิ่มเติมที่พบคือความรู้เกี่ยวกับ การ การตลาด การเงินการธนาคารยุคดิจิทัล ซึ่งเป็นยุคที่การดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ต้องอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือขับเคลื่อน ดังนั้นในการหลอมรวมองค์ความรู้ควรยกประเด็นด้านดิจิทัลขึ้นมาประกอบด้วย เช่น e-banking, e-market และ e-money เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบันและนำไปประยุกต์ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจะทำให้การบูรณาการเศรษฐศาสตร์เข้ากับศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ในการนำเสนอใน

บางส่วนยังพบเนื้อหาที่เป็นภาษาของพระพุทธศาสนา แทรกอยู่ปะปรายอาจทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจ แต่โดยภาพรวมผู้เขียนก็ได้มีการแปลและให้คำนิยามเพื่อเกิดความชัดเจนแล้ว อย่างไรก็ตามในมุมมองผู้วิจารณ์ คิดว่าถ้ามีภาษาทางพุทธศาสนามากเกินไปอาจทำให้ผู้อ่านไม่สนใจอ่าน เพราะดูว่าเป็นภาษาที่ยุ่งยากไม่คุ้นเคย อาจมองเป็นมุลมลต่อหนังสือได้

2) รูปแบบการนำเสนอ การจัดรูปแบบตัวอักษรยังไม่สม่ำเสมอในบางหัวข้อ ทั้งขนาด และแบบอักษร ยังมีคำผิด มีวรรณยุกต์ตกหล่นในบางหน้า การเขียนบรรณานุกรมยังไม่เหมือนกันตลอดทั้งเล่ม มีหลายระบบ ทั้งการอ้างอิงจากเอกสารและจากเว็บไซต์ การวงเล็บภาษาอังกฤษในหัวข้อหลัก และหัวข้อรอง ยังไม่สม่ำเสมอตลอดทั้งเล่ม การใส่หมายเลขแผนภาพยังไม่ทั่วถึง และมีบางภาพไม่คมชัด เบลอ เสนอแนะให้แก้ไขให้คมชัดเพื่อความสะดวกในการอ่าน และการสื่อความหมายจากภาพ

สรุป

หนังสือ “เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ” เขียนโดย รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ จันทะนี เป็นหนังสือที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ แนวคิด หลักการและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์รวมทั้ง หลักธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา อาทิ ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์และพุทธศาสนา อุปสงค์ อุปทานและพฤติกรรมผู้บริโภค ทฤษฎีการผลิตและกำหนดราคาในตลาด การลงทุน การจ้างงานและรายได้ประชาชาติสถาบันการเงินและการค้า ต่างประเทศ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักมัชฌิมา การบริโภคด้วยปัญญาและอัตตกลิมนถานุโยค การใช้หลักธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนา รวมทั้งบูรณาการหลักพุทธธรรมกับความต้องการมนุษย์

หนังสือเล่มนี้ มีจุดเด่นคือผู้เขียนบรรยายด้วยภาษาที่เรียบง่าย เรียบเรียงโดยมีการค้นคว้า ศึกษา วิเคราะห์ อย่างเป็นระบบ มีการหลอมรวมหลักพุทธธรรมเข้ากับหลักเศรษฐศาสตร์ ชี้ให้เห็นความสำคัญของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับหลักมัชฌิมาปฏิบัติ เพื่อให้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ตนเอง โดยผู้เขียนได้อธิบาย ยกตัวอย่าง และมีกรณีศึกษาให้เห็นอย่างชัดเจน รวมทั้งแสดงทัศนะและเสนอรูปแบบนวัตกรรมเชิงพุทธในหัวข้อที่นำเสนอ แสดงความสัมพันธ์เป็นแผนภาพ แสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถของผู้เขียนที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐศาสตร์และพุทธศาสนา ทำให้ผู้อ่านมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น จึงเป็นหนังสือ

เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ อีกเล่มหนึ่งที่มีเนื้อหาที่ทรงคุณค่าทางปัญญา เหมาะสำหรับอ่านและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพ

สำหรับจุดอ่อนของหนังสือเล่มนี้ ที่พบคือเนื้อหาสาระในบางหัวข้อไม่ทันสมัยไม่ทันกับเหตุการณ์ ควรปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มหัวข้อเรื่องให้ทันกับยุคปัจจุบัน ด้านตัวหนังสือควรจัดรูปแบบให้สม่ำเสมอ แก้ไขคำผิดให้ถูกต้อง การอ้างอิงควรเขียนให้อยู่ในรูปแบบเดียวกันตลอดทั้งเล่ม ภาพประกอบควรแก้ไขปรับปรุงให้ชัดเจนและสวยงาม เพื่อจะได้เป็นหนังสือเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ที่มีคุณค่าหรือคุณภาพอย่างแท้จริง เพื่อให้สอดคล้องกับคุณลักษณะของหนังสือที่มีคุณค่าหรือคุณภาพ ตามองค์ประกอบหนังสือที่มีคุณค่าหรือคุณภาพด้านตัวหนังสือคือการจัดรูปแบบ การจัดลำดับหัวข้อ การพิสูจน์อักษร ขนาดหนังสือ รวมถึงการเย็บเล่ม เป็นต้น (บารมี อาชวานิจกุล, 2532 อ้างใน ลิลิน จารุเธียร, 2559)

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2557). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. (พิมพ์ครั้งที่ 14). นครปฐม : จ.เจริญ อินเทอร์เน็ต (ประเทศไทย).
- ราชกิจจานุเบกษา. (2565). ประกาศ ก.พ.อ. เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ พ.ศ. 2564. เรี ย ก ใ ช้ เ มี อ 28 ส ี ง ห า ค ม 2566 จ า ก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2565/E/004/T_0022.PDF.
- ลิลิน จารุเธียร. (2559). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อหนังสือของผู้บริโภคในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. ในการค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิรัตน์ จันตะนี. (2566). เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.